

מעשה החטא בשגגה **בהדי רובא** על פי הוראתן.

להכי כתיב "והיה אם מעיני העדה נעשתה בשגגה", ולא נאמר "ועשו", ללמד שדי בכך ש"נעשתה" העבירה על ידי אחרים על פי הוראתם של בית דין, ואין צורך שגם הבי"ד עצמם יחטאו ויעשו כהוראתם בכדי לחייבם קרבן.

ומקשינן: **והא כי כתיבי הני קראי**, "והיה אם מעיני" ו"לכל העם בשגגה", בפרשת הוראת עבודת כוכבים הוא דכתיבי, ומנין למדו דינים אלו גם לענין הוראת בי"ד בשאר מצוות?

ומתריצין: **ילפינן** בגזירה שוה "מעניני — מעיני". שנאמר בשאר מצוות "מעניני הקהל", ונאמר בעבודת כוכבים "והיה אם מעיני העדה".

שנינו במשנתנו: **הורו בי"ד של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהן**, אותו השבט הוא חייב, ושאר כל השבטים פטורים, דברי רבי יהודה.

ומשמע, שאם שבט אחד חטא בהוראת בית דינו ומביא פר, אין שאר השבטים מביאין פר בגרירתו.

ורבי שמעון ורבי מאיר, שדרשו שני "קהל" לגזירה שוה, ולדבריהם לא נותר "קהל" אחד ללמד שהוראה תלויה בבי"ד, דין זה שהוראה תלויה בבי"ד ומעשה תלוי בקהל, **מנא להו?**⁽¹⁾

אמר אביי: הם דרשוהו ממה דאמר קרא לגבי ציבור ששגגו בעבודה זרה, "והיה אם מעיני העדה, נעשתה לשגגה". וכך דרשוהו: אם נעשה מעשה השגגה של הוראת בי"ד על ידי אחרים. דהיינו, שעל ידי הוראת בי"ד בשגגה, עשו הקהל את מעשה העבירה.

רבא אמר, רבי שמעון ורבי מאיר למדו כלל זה מהכתוב "לכל העם בשגגה", ודרשו שיהיו כולם שייכים בחטא, הבי"ד — בהוראה, והקהל — במעשה.

וצריכא שני כתובים אלו, לדרשה זו.

דאי כתב רחמנא רק "והיה אם מעיני העדה נעשתה בשגגה", הוה **אמינא** אפילו אם חטאו **מיעוטא** מביאין פר, כי כתוב "מעניני", שמשמעותו מיעוט, **להכי כתיב "לכל העם בשגגה"**, לומר שאין חייבין עד שיחטאו רוב.

ואי כתב רק "לכל העם בשגגה", הוה **אמינא** שלא יתחייבו פר עד דעברי בית דין את

יכול להתפרש שיעשו בי"ד בשגגת מעשה, כמשמעות הפסוק "נעשתה לשגגה", ובהכרח שצריך שגגת הוראתם לחיוב פר.

אך להלן בתוס' [ז ב ד"ה נאמר] נבאר, כי הנידון בסוגיין רק להוכיח שמעשה התלוי בקהל, ולא די בעשיית בי"ד כדי לחייב פר, וכמבואר לעיל [בעמוד א] וכן משמע בדף ג א "יכול הורו בי"ד ועשו בי"ד חייבין, ת"ל ועשו

ישראל [שם] כי לרשב"א די ברוב אחד, והשני מיעוט, וכן משמע מדברי רבינו חננאל, ועיין בהערות בעמוד ב'.

1. לפי רש"י ותוס' הרא"ש בסוגיין, הנידון רק להוכיח שהוראה תלויה בבי"ד, ולכן דרש אביי מ"נעשתה" שעל פיהם עשו אחרים, ונתקיימה שגגתם למעשה, ורובא למד ש"לכל העם" אינו

איבעיא להו: שבט אחד לרבי יהודה, שעבר על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בהוראת בי"ד הגדול, מי מיתו שאר שבטים, שלא חטאו, פר העלם דבר בגרירתו, או לא?⁽²⁾.

וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, דוקא שבט ששחטאו הוא דמיתו שאר שבטים פר בהדיהו,

שבטים ורוב קהל, ובין במיעוט זה וזה, והספק רק לענין גרירה, וכחזו"א. אמנם בתוס' מבואר כי הספק רק בשבט אחד, והספק אף ברוב קהל, שהרי הקשו שדין זה מבואר בברייתא לעיל, [עמוד א', ועיי"ש הערה 9], ומשמע שהבינו כי הסיפא שחידשה גרירה נסובה גם על דין ב' שבטים, ומכח זה הוכיחו דספק הגמרא הוא רק בשבט אחד, ואילו הספק היה רק במיעוט קהל, יתכן להעמיד את הברייתא ברוב קהל, ובהכרח שביארו את הספק גם ברוב קהל.

ולדעת הרע"ב משמע כי ספק הגמרא רק במיעוט שבטים ורוב קהל, שהרי חידש כי לרבי יהודה שבט אחד ורוב קהל מחייב שאר שבטים בגרירה, והיינו כמסקנת הגמרא בספק זה שרבי יהודה מחייב. אך במיעוט ומיעוט ודאי לא היה ספק בגרירה, כי רק רוב גורר. ולענין חיוב פר במיעוט ומיעוט, יש לדון כדלעיל וכן נקט בהורה גבר.

ולפי זה תתישב קושיית תוס' כך: החידוש בברייתא לעיל שיש גרירה הוא רק בסיפא ברוב שבטים, אך במיעוט שבטים אין דין גרירה, והיינו במיעוט קהל, ואילו הספק כאן הוא במיעוט שבטים ורוב קהל, והספק לגבי גרירה, אך חיוב הקרבן חל אפילו במיעוט ומיעוט כמבואר בברייתא. ולביאור זה יש מקום לחידושו של הרש"ש למסקנא גם במיעוט שבטים ורוב קהל יש גרירה, אך יתכן שהיא חלוקה מגרירה של רוב שבטים.

ובתוס' הרא"ש הביא ספרים שגרסו כביאור תוס' שספק הגמרא רק בשבט אחד, כי בברייתא דלעיל מפורש בדינם של שני שבטים שיש בהם

הקהל", ומשמע שהיה אמינא שעשיית בי"ד תחייב, ומיעוט ד"ועשו הקהל" אינו אלא לרבי יהודה שדורש ארבע "קהל", אך רבי מאיר ורבי שמעון, לומדים מ"נעשתה לשגגה". ולפי זה דרשת אביי ורבא היא כפשוטה, שצריך עשיית הקהל [ו"העדה" דעבודה זרה, היינו ציבור ולא בי"ד, כמבואר בתוס' הרא"ש בסוף עמוד א'].

2. יש לעיין באיזה אופן איבעיא להו, כי ברוב שבטים ומיעוט קהל נראה דלא איבעיא להו, ויש גרירה. אלא שיש לדון אם הספק במיעוט שבטים ורוב קהל, או במיעוט זה וזה. ובעצם הספק יש לדון אם הוא ספק אם יש גרירה לרבי יהודה באופן זה, או שהוא ספק על עצם חיוב הקרבן.

ולכאורה בעצם חיוב הקרבן פשיטא שיתחייבו, שהרי אפילו שבט אחד בהוראת בית דינו חייב, וכן נקטו החפ"ץ חיים בליקו"ה והחזו"א. אך יש לחלק, כי רק כשעשו על פי בית דינם, מתחייב השבט שעשו רוב הנשמעים לבית דינו, אך בהוראת בי"ד הגדול יש לומר שצריך רוב הנשמעים לו, ואין שבט אחד מחייב כלל.

ואמנם במיעוט שבטים ורוב קהל פשיטא שיש חיוב קרבן, כמבואר בברייתא לעיל, וכל הנידון בעצם חיוב הקרבן שייך רק במיעוט שבטים ורוב קהל. [ועייין מרומי שדה על משנתנו] וכך משמע לכאורה מדברי הרע"ב [אם דבריו נסובים על רבי יהודה] וכן הסיק בקרן אורה.

והנה בפשטות הספק הוא בין במיעוט

והוינן בה: **במאי עסקינן? אילימא שחטאו** **שבעה** שבטים, והתנא קמא הוא רבי מאיר, שמחייב באופן זה רק פר אחד. אם כן, **לרבי שמעון, תמניא** [שמונה] פרים בעי! שהרי הוא אומר במשנתנו שכאשר חטאו שבעה שבטים, מביאין כל שבט משבעת השבטים פר, וכן מביאין הבי"ד פר, ויחד הם שמונה פרים. ואילו כאן אמר שמביאים רק שני פרים. ובהכרח שלא מדובר באופן זה.

אלא בהכרח, שהברייתא עוסקת באופן שחטא רק שבט אחד.

משום דאיכא רובא של שבטים שחטאו, אף שאין הם רוב ציבור ממש. **אבל חד שבט** שחטא, **דליכא רובא** של כל הציבור שחטאו, לא.

או דלמא, לא שנא. ואף כשחטא שבט אחד בלבד, מביאין שאר השבטים שלא חטאו, פר בגרירתו? (3)

תא שמע ראייה, ממה ששינונו בברייתא: **מה הן מביאין** כשחטאו ציבור בשגגה על פי הוראת בי"ד, **פר אחד.**

רבי שמעון אומר, שני פרים.

בו לא גרירה ולא קרבן, ובהכרח שהברייתא כולה עוסקת ברוב קהל, שהרי גם ברישא חייב קרבן, ומקשה, כיון שהנידון ברוב קהל ומסקינן שיש גרירה, אם כן למה לי תרוויהו]. ולדרך זו, שבמסקנא נאמר בברייתא דין גרירה גם על מיעוט שבטים כמו על רובן, נמצא שאי אפשר לומר כרש"ש הנ"ל, שהרי הגרירה על כל שבט ושבט.

3. **רבינו חננאל** ביאר שצד הגמרא לחייב דוקא ברוב הואיל ורובו ככולו וכאילו השאר גם עשו, ומשמע שספק הגמרא הוא בגדר גרירה, אם נחשב כאילו כולם חטאו, או שהחיוב גורר, וכיון שהתחייב אחד גורר את כלם, ואין צורך ברוב כי אין הגרירה מחשיבה כאילו עשו.

ולכאורה לביאור הרע"ב לא שייך לבאר כך את צדדי הספק, שהרי אין הספק במיעוט ומיעוט, אלא רק כשיש רוב אחד, ואילו צד החיוב הוה מפני שחיוב הקרבן גורר קרבן לשאר שבטים, מה לי שמיעוט חייבוהו. ובהכרח שהספק כפשוטו, אם רוב קהל בלא רוב שבטים נחשב רוב בישראל לחייב את כולם בקרבן או לא, וצדדי הספק, אם רוב קהל מחייב את כל

גרירה. ודחה, שאין זה מסתבר, ונראה שהבין כי ספק הגמרא כאן הוא בגוף חידוש הגרירה בברייתא, האם נאמר רק על הסיפא ברוב שבטים, או גם על הרישא במיעוט שבטים, ומסקינן שיש דין גרירה, ואם כן בברייתא הכוונה גם על הרישא ואף במיעוט שבטים יש גרירה [ולכאורה לא התברר בשיטתו, אם הספק ברוב קהל או אפילו במיעוט].

והנה לעיל [בעמוד א'] תמה **תוס' רא"ש** למה שנו בברייתא גם דין שני שבטים וגם דין שבעה שבטים, [ולפי המבואר כאן, כל קושייתו לפי המסקנא, שהגרירה נסובה גם על הרישא בשני שבטים] ותירץ דהוה אמינא שברוב שבטים ורוב קהל יחשבו כקהל אחד ויביאו רק פר אחד, וקא משמע לן שיביאו שבעה.

ולכאורה משמע מדבריו שנידון הגמרא הוא גם במיעוט ומיעוט, שהרי אם הנידון רק על מיעוט ורוב, אין מקום לקושייתו, כי אפשר ליישב שהברייתא עוסקת במיעוט קהל, ואין הסיפא נסובה על הרישא. ובהכרח שסובר כי גם במיעוט ומיעוט מסקינן שיש גרירה, ואם כן הסיפא נסובה על הרישא, ולמה לי תרוויהו. [ויש לדחות, שדעתו כרע"ב שמיעוטו ומיעוטו אין

ובמאי? — על פי הוראה של איזה בי"ד חטא השבט הזה?

אי בהוראת בית דינו של אותו השבט, והתנא קמא הוא רבי יהודה, שמחייב קרבן לשבט אחד בהוראת בית דינו.

לא יתכן לומר כן.

דרבי שמעון הרי לית ליה האי דינא! שהרי הוא חולק על דברי רבי יהודה במשנה, וסובר ששבט אשר חטא בהוראת בית דינו אינו מביא פר, כי לדבריו לא נותרה תיבת "קהל" כדי לדרוש דרשה זו, שאפילו שבט שחטא בהוראת בית דינו מביא פר.

אלא לאו, בהכרח מדובר בברייתא באופן שחטא בהוראת בי"ד הגדול. ובאופן זה סבר רבי שמעון שאותו השבט מביא פר אחד, ובי"ד מביאין פר נוסף, הרי שנים.

וממשיכה הגמרא לברר את דברי הברייתא, כדי להוכיח מה דין שבט אחד שחטא בהוראת בי"ד הגדול לפי רבי יהודה:

ותנא קמא בברייתא, שחלק על רבי שמעון ואמר שמביאין רק פר אחד, **מני?**

אי נימא, אם נרצה לומר שהוא רבי מאיר,

אי אפשר לומר כן.

שהרי רבי מאיר, **הא רובא בעי!** הרי דעתו במשנתנו שאין חיוב להביא פר אלא כשחטאו רוב הקהל, אך לא כשחטאו שבט אחד.

אלא לאו, על כרחך, התנא קמא בברייתא הוא רבי יהודה. ואם כן, מוכח שלדעתו שבט אחד שחטא בהוראת בי"ד הגדול מביא פר אחד, ושאר השבטים אין מביאין פר.

ונמצא שנפשט הספק, ודעת רבי יהודה היא, שדוקא אם חטאו רוב ציבור או רוב שבטים מביאין השאר פר בגרידה. אבל אם חטא רק שבט אחד, הוא אינו גורר את שאר השבטים לחייבם בקרבן⁽⁴⁾.

ודחינן: אין ראיה מברייתא זו. כי לא מדובר בה באופן שחטא שבט אחד בהוראת בי"ד הגדול, אלא **הבא במאי עסקינן, כגון שחטאו ששה שבטים, והן רובן של קהל**, והתנא קמא בברייתא בשיטת רבי שמעון בן אלעזר היא.

דתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר משמו של רבי מאיר: **חטאו ששה שבטים והן רובן של קהל, או שחטאו שבעה שבטים אף על פי**

השבטים, או שרק חיוב בי"ד תלוי בקהל, ואילו חיוב השבטים בגרידה חל רק כשחטאו רוב שבטים. וכמבואר בתוס' במנחות [מה. הובא לעיל בהערה 3 למשנה] שחיוב בי"ד תלוי ברוב בין של קהל ובין של שבטים, וחיוב שבטים אינו חל עד שיהיה חיוב על השבט בפני עצמו, ואז אינם מצטרפין לחיוב בי"ד, אבל כשיש רוב ואין בו חיוב שבטים, בי"ד חייב עליהם.

4. לביאור הרע"ב לכאורה ראית הגמרא תמוהה, שהרי אפשר להעמיד הברייתא במיעוט שבטים ומיעוט קהל, ולפיכך אין גרידה וחייבין קרבן לרבי יהודה, ורק אם ננקוט שבמיעוט ומיעוט אין אפילו קרבן אחד, מובנת הראיה ממה שמביאין פר. ובהכרח שהרע"ב המפרש את הספק רק במיעוט ורוב, פוטר מיעוט ומיעוט אפילו מהבאת פר אחד.

שאינן רובו של קהל, מביאין פר אחד. ואינו סובר כרבי יהודה שמביאים פר לכל שבט ושבט.

אלא שני פרים, פר אחד לכל החוטאים, ופר אחד לבי"ד, כשיטתו שגם בי"ד מביאין פר⁽⁵⁾.

תא שמע: רבי יהודה אומר, שבט שעשה וחטא בהוראת בית דינו, אותו השבט חייב, ושאר כל השבטים פטורים.

ואם חטא אותו השבט בהוראת בי"ד הגדול, אפילו שאר שבטים חייבים.

ומפורש, שדעת רבי יהודה היא, שגם אם

[ורבי שמעון אמר, מביאים רק שני פרים ולא כמנין השבטים. אף שבמשנתנו אמר כרבי יהודה, שכל שבט ושבט שחטא מביא פר, צריך לומר דהיינו דווקא כשחטאו שבעה שבטים והם רובו של קהל. אבל כשחטאו רוב קהל ואינם רוב שבטים, או רוב שבטים ואינם רוב קהל, אין מביאים

על שגגת הוראה תלוי ברוב, ורוב הקהל התכפר בבי"ד, ובמנין השבטים אין רוב.

וחילוק זה הוא רק לרבי שמעון, שאין שבט מתחייב על הוראת בית דינו, ולפיכך אין לו שם קהל אלא כחלק מקהל דישאל, ולכן במיעוט שבטים מתכפרים בפר בי"ד, ורק כשכפרו בי"ד על קהל ישראל, ועדיין כל שבט חייב כפרתו מפני שעשו רוב שבטים, אז מביאין בפני עצמן. אך לרבי יהודה ששבט חייב על הוראת בית דינו, אם עשו מיעוט שבטים ורוב קהל אין מצטרפין, וחייב כל שבט בפני עצמו.

והנה אוקימתא זו שחטאו ששה והן רובו של קהל, מובנת רק לדעת הירושלמי שרשב"א מחייב רק ברוב בזה ומחצה בזה. אך לביאור הרע"ב שרשב"א מחייב פר אפילו במיעוט שבטים ורוב קהל, יקשה הרי אפשר להעמיד את הברייתא שבט אחד ורוב קהל, ולכן תנא קמא דהיינו רשב"א מחייב פר, ורבי שמעון מחייב פר לשבט ופר לבי"ד, [ועיין חזו"א].

ולכאורה מוכח כמבואר לעיל [עמוד א' הערה 2] שהרע"ב מבאר את דעת רבי מאיר עצמו ולא את דברי רשב"א בדעת רבי מאיר. אולם אם כן יקשה מה שאמרנו בהוכחת הגמרא אי רבי מאיר הא רובא בעי, והרי לפי דבריו רבי מאיר אינו צריך רוב שבטים במקום שיש רוב קהל, וצ"ע,

ומאידך, לפי תוס' שספק הגמרא במיעוט שבטים בין ברוב קהל ובין במיעוטו, יקשה מה הראיה מהברייתא, והלא יתכן להעמידה רק במיעוט ומיעוט, אבל במיעוט ורוב ישאר הספק אם מודה רבי יהודה שיש גרירה.

ובהורה גבר כתב דלהלן מוכח שרבי שמעון לא חייב פר במיעוט שבטים אלא ברוב קהל, וכיון שכאן מצינו שרבי שמעון מחייב, בהכרח מדובר ברוב קהל, ובכל זאת לא חייב רבי יהודה את שאר השבטים בגרירה, מוכח שאף ברוב שבטים ומיעוט קהל אין גרירה לפי רבי יהודה.

5. רש"י ביאר שסברת רבי שמעון לחייב רק פר אחד כשאין תרי רובי, הוא מפני שרוב אחד נחשב כשבט אחד, ורק כשיש רוב בזה ובזה מביא כל שבט בפני עצמו. ולכאורה לומר ברוב שבטים שיחשבו כשבט אחד. אכן למבואר בסמוך, שרבי שמעון אינו מחייב את בי"ד אלא כשיש רוב אחד, והיינו שחייב הבי"ד תלוי בחיוב רוב ישראל או רוב שבטים. אך חיוב השבטים אינו חל עד שיהיו גם רוב קהל ועל כך יכפרו בי"ד, ורק אז צריכים שבטים כפרה בפני עצמן. אם כן, במיעוט שבטים יש לומר שאינם מתחייבין בפני עצמן אף ברוב קהל, כי החיוב

שבת אחד חטא, מביאין שאר שבטים בגרירתו⁽⁶⁾.

ומסקינן: אכן מברייתא זו שמע מינה שגם שאר השבטים מביאין⁽⁷⁾.

אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא כך. דקתני, הורו בי"ד של אחד מן השבטים, ועשה אותו השבת על פיהם, אותו השבת חייב ושאר כל השבטים פטורין.

ולכאורה קשה, למה לי למיתנא "ושאר השבטים פטורים"? הא כבר תנא "אותו השבת חייב", וכיון דתנא "אותו השבת

חייב", ממילא ידענא דשאר השבטים פטורין.

אלא, בהכרח, הא קמשמע לך, דדווקא אם חטא אותו השבת בהוראת בית דינו, הוא דשאר שבטים פטורים. אבל אם חטא בהוראת בי"ד הגדול — אפילו שאר שבטים חייבין?

ומסקינן: שמע מינה.

איבעיא להו: שבת אחד שעשה ושגג בהוראת בי"ד הגדול, לרבי שמעון, מי מיייתי פר, או לא.

ועיין מה שתמה הבאר שבע על הרע"ב. ובהורה גבר הוכיח שאין כוונת הרע"ב לפרש דברי רבי מאיר אלא דברי רבי יהודה.

6. לכאורה משמע שהראיה היא שהעושים בהוראת בי"ד הגדול הם כמו העושים בהוראת בי"ד של שבת, והיינו מיעוט שבטים ומיעוט קהל, ומשמע כי הספק הוא אף במיעוט ומיעוט, ולמסקנא נפשט שאף באופן זה יש גרירה.

וצריך לדחוק שהכוונה לדמות עשיית רוב השבת על פי בית דינו, לעשיית שבת שהוא רוב ישראל על פי בי"ד הגדול, ובזה צריך רוב קהל, ואין הראיה אלא שמיעוט שבטים מחייבים גרירה.

ובלחם משנה [פי"ב ה"א] כתב שמכאן הוכיח הרמב"ם כי לרבי יהודה אין גרירה אלא במיעוט שבטים ורוב קהל, שאילו היה הספק במיעוט ומיעוט אם יש דין גרירה, היה אפשר לדחות שבברייתא זו מדובר כשיש רוב קהל בשבת, ובהכרח שכל הספק היה רק במיעוט שבטים ורוב קהל, ואף אם נעמיד באופן שהיה בשבת אחד רוב קהל נפשטה האיבעיא.

7. הרמב"ם [פי"ב ה"א] כתב בין שעשו רוב ישראל אף שהם מיעוט מנין השבטים, ובין שעשו רוב השבטים אף שהן מיעוט ישראל, ואפילו עשה שבת אחד בלבד והוא רוב קהל, הרי כל הציבור מביאין שנים עשר פרים.

ובכסף משנה ביאר שפסק כרבי שמעון בן אלעזר, ולכן הצריך רוב אחד, שהרי לרבי יהודה נפשט הספק שאפילו במיעוט ומיעוט מביאין. ותמה הלחם משנה הרי הרמב"ם פוסק כרבי יהודה שכל שבת נקרא קהל, ורשב"א נחלק עליו והצריך רוב שבטים, ואיך יפסוק כשניהם.

וביאר שכוונת הכסף משנה שהלכה כרשב"א רק לענין גרירה, שאף אם מביאין על שבת אחד אינו מחייב אחרים בגרירה אלא ברוב שבטים או רוב קהל. ולכן ביאר כי הרמב"ם פסק כרבי יהודה, ואף לדידיה אין גרירה עד שיהא שבת שהוא רוב קהל כמבואר בפירושו המשנה, והמקור לכך כמבואר בהערה הקודמת.

ולפי המבואר [בהערות בסוגיין לעיל ולהלן] בנקודת מחלוקתן של רבי יהודה ורבי שמעון שהיא בהגדרת חיוב השבטים, אם מתחייבים כחלק מהציבור או כקהל בפני עצמן. יש לומר, כי לדעת הרמב"ם שפסק כרבי יהודה לחייב כל

וצדדי הספק הם:

שעשה בהוראת בי"ד שהוא פטור.

האם כל מה שאמר רבי שמעון שמביאים פר על כל קהל וקהל, משום ששבט אחד נקרא קהל, היינו דוקא כגון שחטאו שבעה שבטים שהם רוב. אבל באופן שאין רוב, נחשבים הם כיחידים, ופטורין, כדין יחיד

או דלמא, כיון ששבט אחד נקרא קהל, אפילו אם חטא רק שבט אחד, מביא השבט פר אחד, וגם הבי"ד פר אחד⁽⁸⁾. **תא שמע**, מהברייתא שהובאה לעיל: **מה הן מביאין** כשחטאו בהוראת בי"ד, **פר אחד**,

שבט ולגרור שבטים אחרים, ומאידך נקט שאין שבט חייב בהוראת בית דינו, נמצא שאין שבט חייב בלא רוב ישראל, כי אין חיובו מצד עצמו אלא כחלק מקהל ישראל שעברו בהוראת בי"ד הגדול.

אולם לפי מה שהתבאר לעיל [בהערה 1 למשנה], כיון שהרמב"ם פסק [בפ"ד מהלכות שקלים] שבתחילה גובין עליהן, בהכרח שאין חטא השבט חשוב כחטא הכלל, ורק גזירת הכתוב היא לחייב את שאר השבטים עמו, יש לומר שלכן הוצרך לרוב, כי רק בחטא הרוב נאמרה גזה"כ.

8. מדברי רש"י משמע שהספק לפי רבי שמעון הוא בשבט אחד שאינו רוב קהל, והנידון הוא לחיוב הבאת פר על אותו שבט, אם נחשב כקהל בפני עצמו וחייב, וכן אם חטאו כמה שבטים חייב כל שבט בפני עצמו. או שאין חיוב על כל שבט אלא כשחטאו רובן של קהל ישראל, אבל במיעוט נחשבים כיחיד ודינם תלוי במחלוקת לגבי דינו של יחיד התולה בבי"ד.

ואין לומר שהספק הוא אפילו כשהיה בשבט רוב קהל, ומספקא לן אם די ברוב קהל כדי שיחול חיוב על השבט, או שצריך רוב שבטים לכך, שהרי בסמוך דחינן ראית הגמרא מהברייתא, ומוקמינן לה בששה שבטים שחטאו והן רוב קהל, ואם אין חילוק בין ששה לאחד כי אינם רוב, נמצא מוכח שבמיעוט שבטים ורוב קהל לא מספקא לן, כיון שחל חיוב על בי"ד מפני רוב, שוב חל חיוב על השבט, [אלא שאין

חל על כל שבט, כיון שלרבי שמעון אין הוראת השבט מחייבת, אלא שברוב שבטים מתחייב כל קהל כחלק מקהל ישראל, וכדלעיל הערה 5].

אולם בקרן אורה נקט שאין ספק ומסקנת הגמרא לגבי חיוב פר, אלא בשבט שהוא רובו של קהל, ואילו במיעוט קהל פשיטא לן דפטורים. וביאר שהספק הוא, אף דשבט אחד איקרי קהל, שמא צריך דוקא רוב שבטים, משום דכתיב לכל העם בשגגה, ופשטינן שאם יש בשבט אחד רוב קהל ישראל מביא פר.

והוכיח כן מלשון הרמב"ם בפירושו המשנה, שכתב לפי רבי שמעון, כי "אף על פי שלא מפורש בקרא, שבט שהוא רוב קהל שעשו בהוראת בי"ד הגדול, בי"ד לבדם מביאין פר". וכוונת הרמב"ם כי [חן] מהשבט עצמו גם בי"ד מביאין פר ולכך אין צריך פסוק, אבל על פרו של השבט, איבעיא לן בגמרא אם נכלל בריבוי של רוב שבטים, ונפשט ששבט שיש בו רוב קהל דינו כרוב שבטים וחייב.

ובהורה גבר כתב שאחר הילפותא דשבט אחד אקרי קהל, אין ספק שאם יש בו רוב קהל חייב פר בפני עצמו. וכל ספק הגמרא היה קודם הילפותא, כי לאחר שלמדו מקרא והשוו שבט אחד לשבטים הרבה, ודאי שדינו תלוי רק ברוב קהל, אך אם אין רוב קהל פשיטא שאין מביא השבט פר על עצמו, שהרי אפילו ברוב שבטים ומיעוט קהל או להיפך אין מביאין אלא פר אחד לרבי שמעון [וכוונת הרמב"ם שאין פסוק לגבי חיוב פר הבי"ד, אבל השבט ודאי חייב].

רבי שמעון אומר שני פריין.

והוינן בה: במאי עסקינן? אילימא שחטאו שבעה שבטים, וכי באופן זה יאמר רבי שמעון שרק שני פרים הוא מביא, והרי שמונה פרים בעי, אחד לכל שבט ושבט ואחד לבי"ד, כמו שאמר במשנתנו.

אלא בהכרח, דחטא שבט אחד.

ובמאי על פי הוראת מי הם חטאו?

אילימא בהוראת בית דינו של אותו השבט⁽⁹⁾, והלא רבי שמעון לית ליה אינו סובר ששבט שחטא בהוראת בית דינו מביא פר.

אלא בהכרח, מדובר באופן שחטאו אותו השבט בהוראת בי"ד הגדול, ועל כך אמר רבי שמעון שמביאין שני פרים אחד לשבט שחטא ואחד לבי"ד.

ומוכח, ששבט אחד שעשה בהוראת בי"ד הגדול, מביא פר.

ודחינן: ותפברא, וכי אפשר להעמיד את הברייתא באופן זה שחטא שבט בהוראת בי"ד הגדול?

והרי אם נבאר כך, יקשה לנו: תנא קמא,

שחולק על רבי שמעון בברייתא, ואומר שמביאין רק פר אחד, מאן ניהו?

אי רבי מאיר, הא לדעתו רובא דציבור בעי שיעשו בהוראת בי"ד.

ואי רבי יהודה הוא, הרי הוכחנו לעיל כי לדעתו שאר שבטים נמי מיייתו פרים בגדרת שבט אחד. ואיך יאמר שאין מביאין אלא פר אחד.

ובהכרח, שהברייתא אינה עוסקת באופן שחטא רק שבט אחד.

אלא, צריך לומר, כי הא, התנא קמא בברייתא זו, מני, רבי שמעון בן אלעזר היא, וכמו שהסקנו לעיל בספק לדעת רבי יהודה.

ומדובר באופן שחטאו ששה שבטים שהם רובו של קהל, או שבעה שבטים אף על פי שאינם רוב הקהל.

וכדתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משמו של רבי מאיר, חטאו ששה והן רוב של קהל, או שבעה אף על פי שאינן רוב של קהל, מביאין פר⁽¹⁰⁾.

נמצא, שאין ראיה מהברייתא אלא שאין מביאין יותר מפר אחד, שהרי העמידה בששה שבטים ורוב קהל, ולא חייב רבי

9. מהשקלא וטריא מוכח לכאורה שלא כדברי החפץ חיים והחזו"א [בהערה 2]. שהרי הם דימו שבט שעשה בהוראת בית דין הגדול לשבט שעשה בהוראת בית דינו, לענין חיוב קרבן. ואילו דינם שוה, יש לתמוה למה לא סיימה הגמרא את ההוכחה באוקימתא זו שרבי שמעון מחייב שבט שעשה בהוראת בית דינו, וממילא נשמע שמחייב גם כשעשה בהוראת בי"ת הגדול.

10. מדחיית הראיה משמע בפשטות כי בברייתא מדובר בששה שבטים ורוב קהל, ובזה מחייב רבי שמעון פר לבי"ד ופר לציבור, ולכאורה הוא הדין לשבט אחד, שהרי לא מצינו חילוק בין

שמעון אלא פר אחד לשבטים.

פר.

ודנה הגמרא: רבי יהודה ורבי שמעון, שדרשו "שבט אחד איקרי קהל", ולפיכך אמרו כל שבט ושבט מביא פר, מנא להו כלל זה?

אולם עדיין יש מקום להסתפק לפי רבי שמעון באופן שחטאו מיעוט שבטים ומיעוט קהל על פי ב"ד הגדול, אם יביאו פר אחד או יפטרו לגמרי.

אמרי: דכתיב [בדברי הימים ב כ] "ויעמוד יהושפט — בקהל יהודה — וירושלים בבית ה' לפני החצר החדשה". ומוכח מכאן, ששבט יהודה בפני עצמו נקרא קהל.

תא שמע ממשנתנו: **והכמים** [החולקים על רבי יהודה שאמר שבט אחד שעשה בהוראת בית דינו מביא פר] **אומרים, לעולם אינו חייב אותו השבט אלא כשעברו על פי הוראת בית דין הגדול**. אבל אם עברו על פי הוראת בית דינם, פטורים.

ומאחר שהובא פסוק זה, מבארת הגמרא את האמור בו "חצר החדשה".

והוינן בה: **מאן, מי הם "הכמים"?**

מאי "חדשה"?

אילימא רבי מאיר, הרי לדעתו **רובא** שבטים שחטאו **בעי** כדי לחייב פר.

אמר רבי יוחנן שהידשו בה דברים, ואמרו: טבול יום [טמא שטבל לטהרתו אך לא העריב שמשון], **אל יכנס במחנה לוייה!**

אלא לאו, רבי שמעון היא.

אלא דינו הוא להיות מסולק משתי מחנות, גם ממחנה שכינה וגם ממחנה לוייה, ואין לו

ואם כן מוכח, שהוא סובר שאפילו שבט אחד שעשה בהוראת ב"ד הגדול מביאין

כרש"י, ומבאר שהברייתא עוסקת במיעוט שבטים ורוב קהל, אבל ברוב שבטים ומיעוט קהל יביאו קרבן לכל שבט, וצ"ע.

שבט אחד לששה, כל עוד לא הגיע לרוב שבטים. ונמצא שהמשך ספק הגמרא הוא אם הדין כן אף במיעוט שבטים ומיעוט קהל.

ומאידך, משמע שהספק רק לגבי פר אחד לכלם, ומודה רבי שמעון שאין מביאין פר לכל שבט אלא כשיש רוב בזה ובזה, וכמו שביארנו בהערה 5.

[ולכאורה מוכח דלא כביאור הקרן אורה בספק זה, ושמא יש לומר שהנידון בהמשך הוא במיעוט ורוב, וכאן לא נפשט אלא שבמחצה ורוב חייב, וכמבואר משיטת תוס' רא"ש לעיל].

ולכאורה יש לתמוה כיון דרבי שמעון מודה שברוב אחד אין מביאין פר לכל שבט ושבט, כיצד סובר מאידך שהשבטים והבי"ד מתחייבים בפר אחד, והרי אין כאן רוב, ואינו קהל. ומוכח כמבואר לעיל, כי חיוב ב"ד והשבטים על חטא "קהל", תלוי ברוב שבט או רוב ישראל, אך חיוב כל שבט כחלק מהציבור, תלוי ברוב כל ישראל, ולזה בעינן רוב שבטים ורוב קהל.

עוד מבואר כאן, כי למסקנא לרבי שמעון ברוב ומיעוט מביאין רק קרבן אחד, ואין קרבן לכל שבט. ומוכח שאין כוונת הרע"ב לבאר את דברי רבי מאיר, כי אילו רבי מאיר דיבר ברוב שבטים ומיעוט קהל, נמצא שבאופן זה חלק רבי שמעון ואמר שמביאין על כל שבט, וביאור זה נסתר ממסקנת הגמרא. ובהכרח, שכוונת הרע"ב לבאר את דברי רבי יהודה. [ושמא, אינו סובר

שעתא? בנימין.

שמע מינה הכי קאמר רחמנא ליעקב: מתילד לך השתא קהל אחרינא. ומוכח ששבט אחד, כמו בנימין, נקרא קהל⁽¹¹⁾.

אמר ליה רב שבא לרב כהנא, אין זו ראייה: כי דלמא הכי קאמר ליה רחמנא: לכו מתיליד לך בנימין, הוא דהווי י"ב שבטים, דמתקריית, שתהיה נקרא על ידם, "קהל".

אמר ליה רב כהנא: אלא אם כדברייך, נמצא שרק שנים עשר שבטים איקרו קהל, אבל אחד עשר שבטים, שהיו קודם שגולד בנימין, לא איקרו קהל.

והרי לא יתכן לומר כן, כי י"א שבטים ודאי נקראו קהל, שהרי הוכחנו לעיל מהכתוב "קהל יהודה וירושלים" שאפילו שני שבטים איקרו קהל. ואם כן, אי אפשר לבאר כדברייך, שרק אחד לידת בנימין נקראו כל השנים עשר שבטים קהל.

היתר להכנס אלא למחנה ישראל.

מתקיף לה רבי אחא בר יעקב, לראיה מהמקור הזה, שהביאו ראייה ממנו ששבט אחד נקרא קהל:

ממאי, מהיכין מוכח דבר זה מהפסוק הזה?

דלמא שאני ירושלים, היות דהוה נמי שבט בנימין בירושלים עם שבט יהודה, ואין ראייה מכאן אלא ששני שבטים נקראים קהל, אבל שבט אחד מנלן?!

אלא, אמר רבי אחא בר יעקב, המקור לכך ששבט אחד נקרא קהל, הוא מדכתיב בפרשת ויחי, שאמר יעקב ליוסף "אל שדי נראה אלי בלזו בארץ כנען [אחר שיצא מבית לבן קודם לידת בנימין], ויברך אותי, ויאמר אלי: הנני מפרך והרבותיך, ונתתיך לקהל עמים" וגומר.

מאן היה עתיד לאתיליד ליה ליעקב בההיא

ריבוי. ועיין הורה גבר וקרן אורה.

והקרן אורה הוכיח שדיניהם חלוקים, שהרי לענין פר העלם דבר צריך לפי רבי יהודה לדעת הרמב"ם רוב בשבטים או בקהל, ואילו לגבי הקרבת פסח בטומאה די לו בשבט אחד. והטעם לחלק, כי בפסח למדו מסברא, מה נחשב כציבור שאינו נדחה בטומאה, כי לכולי עלמא שבט אחד הוא קהל, ורק נחלקו אם דחית הטומאה נאמרה ברוב ישראל, או בכל ציבור. אך לענין פר למדו מקרא, ששבט אחד והוא רוב קהל נקרא קהל.

ולפי המבואר בהערות לעיל, יתכן שהרמב"ם סובר שרבי יהודה לא הצריך רוב קהל ישראל בשבט אחד אלא בהוראת בי"ד, ששייך בה גרירה, כי החיוב הוא על הציבור, [ותלוי

אמנם רבי שמעון בן אלעזר סבר, כי המיעוט מצד אחד מפקיע את שם הרוב, ולכן עד שאינו רוב בזה ומחצה בזה אינם חייבים פר.

ורבי יהודה סובר כי אף שבט העושה בהוראת בית דינו חייב, משמע שאין לו צורך ברוב, ולכן גם בהוראת בי"ד הגדול מתחייב כל שבט בפני עצמו, ורק לענין גרירה תולה בבי"ד הגדול ולכן מספקא לן, אם צריך רוב לגרירה [ועי' חזו"א ס"ק כ"א].

11. לעיל למדנו מתלתא "קהל" לחייב על כל קהל וקהל, וכאן הלימוד הוא מה נחשב לקהל, ולכן, אף שלענין פר העלם דבר נפסק כרבי יהודה, ששבט אחד חשוב קהל, לענין קרבן פסח הבא בטומאה לא נפסק כך, כי לא למדו בו

כיוצא בו אמר רבי יוסי לדרוש מהכתוב [בעזרא ח] לגבי השבים מהגולה בעליית עזרא:

”הבאים מהשבי בני הגולה, הקריבו עולות לאלהי ישראל פרים שנים עשר על כל ישראל”. **”צפירי חטאת, שנים עשר, הכל עולה לה”**.

ולכאורה קשה, וכי **”הכל עולה”** סלקא דעתך? והלא נאמר שם גם **”צפירי חטאת”**, וכי אפשר שחטאת קרויה עולה?!

אלא, בהכרח, כך הוא פירוש הפסוק:

הכל, דינו בעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת זו לא נאכלת.

והטעם שאינה נאכלת

דתניא, רבי יהודה אומר: אותם שנים עשר פרים לעולה ושנים עשר שעירים לחטאת שהביאו בני הגולה, על חטא עבודת כוכבים הביאום.

אלא בהכרח, כוונת הכתוב לומר שיוולד לך בנימין, שהוא בפני עצמו נקרא קהל, ומוכח שבט אחד נקרא קהל.

ומביאה הגמרא ברייתא שסותרת מן הכתובים את שיטת רבי מאיר, הסובר שבי”ד הם המביאין את הפר ולא הציבור:

תניא רבי שמעון אומר: מה תלמוד לומר בפרשת חינוך הלויים [פרשת בהעלותך] **”ולקחו פר בן בקר, ופר שני בן בקר תקח לחטאת”**?

אם בא הכתוב ללמד שהם שנים, שצריכים להביא שני פרים, והלא כבר נאמר בהמשך הפרשה שם **”ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה לה”** ומשמע ששנים הם.

אלא, צריך לומר, שבא הכתוב ללמד, שמא תעלה על דעתך, **יכול תהא נאכלת חטאת זו ללויים** [הכהנים], כשאר חטאות שנאכלות, **תלמוד לומר ”ופר שני”**. ודרשינן, שהוא שני לפר הראשון שהיה עולה, — לומר לך, שגם פר זה השני, דינו כעולה, **מה עולה לא נאכלת, אף חטאת זו לא נאכלת**.

ורבי שמעון, שבט אחד מחייב כקהל, ואילו להקרכת קרבן פסח בטומאה מצריך רוב שבטים. וחילק שבפסח לא כתוב במפורש **”קהל”** כמו שכתוב בפר העלם דבר.

וביאור דבריו כדברי הקרן אורה, שבפסח אין הנידון בשם **”קהל”** אלא מה נחשב **”ציבור”**, ולכן לא נזכר בו חילוק בין רוב אחד לתרי רובי, כי הנידון לחייב אפילו מחצה משום שאין ציבור נדחה לפסח שני, והיינו שרק מיעוט נדחה ולא **”ציבור”**, ושייך שיהיו שני ציבורים. ולפיכך אין הנידון אם נחשבים רוב קהל, אלא אם נחשבים ציבור. ועיין עוד ביאור בעבודת לוי שם.

בהוראת בי”ד הגדול ולא בהוראת כל שבט בפני עצמו, לדעת הרמב”ם. ולכן הכל תלוי ברוב ומיעוט ולא בשבט בלבד. אך בקרבן פסח סבר שאין דין הטמאים תלוי בשאר הציבור, ואין דנים אלא אם על הטמאים שם קהל.

וראה **בטור ובשו”ע** [או”ח רי”ח ב] שאין מברכין שעשה נסים לאבותינו אלא על נס שנעשה לכל ישראל או רובן, ותמה הב”ח ממה שגרסו בירושלמי כאן, כי למאן דאמר שבט אקרי קהל מברכין אף על נס של שבט. והמגן אברהם הקשה שהרמב”ם סותר משנתו בדין זה, כי לענין חיוב פר העלם דבר פסק כרבי יהודה